

Cetatea Cavalerilor

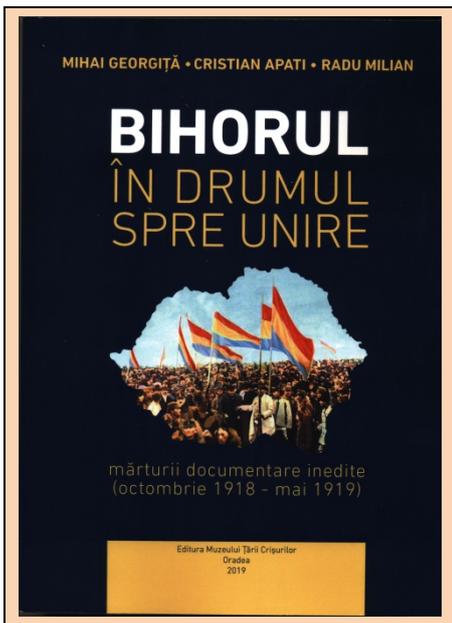
Fondator: Col. r. Dr. Constantin Măgălaș
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cho.
 Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889
 ISSN-L 2734 -6889

(II) Bihorul în drumul spre unire. Mărturii documentare inedite (octombrie 1918-mai 1919),¹ 8

Jegyzőkönyv

Felvétetet Nagyváradon, 1918, évi, november hó, 11 napján a Magyar Nemzeti és Román Nemzeti Tanácsból kiküldött végrehajtó bizottság üléséről.

Jelenvoltak: dr. Rigó Lórant és dr. Lázár Aurel elnökök, Ciorgariu Roman, Kovács Miklós, Radu Iacob dr, Papp Coriolan dr., Kotzó Jenő dr, Erdélyi Szevér dr, és Ladányi János, utóbbi ugyis, mint jegyzőkönyvvezető.- Birta Alezredes és Halász Sándor.

Rigó Lórant dr. Elnök az ülést megnyitja. Felhívja azokat akik a bizottságnak nem tagjai, hogy távozzanak, mivel az ülések nem nyilvánosak.

Lázár Aurél dr.elnök minden confusiot eleszlátni kívánvána tekintetben, hogy kik jogosultak az ülésen megjelenni, felveti azt kérdést hogy Nagyvárad város Nemzeti Tanácsa küldöttei és Biharvármegye Nemzeti Tanácsából kiküldött helyettesek a bizottság ülésein helyet foglalhatnak-e?. Erre vonatkozólag kéri a határozat hozatalát.

Többek hozzászólása után Lázár Aurél dr.elnök kimondja, azt a határozatot, hogy Nagyvárad város Nemzeti Tanácsai által az egyes esetekben helyettesítésre kiküldött tagok a végrehajtó bizottság ülésein helyet foglalhatnak, és résztvehetnek.

Az előző ülések Jegyzőkönyvei felolvasatván hitelesítettet rendeltettek.

Rigó Lórant dr. Elnök jelentést teszen kiküldetéséről. A nemzeti tanácsok működését és jogkörét illetőleg határozott választ kormánytól nem kapott. A román katona tanácsokat illető kérdésére azt a választ kapta, hogy a kormány részéről épen most vannak folyamatban a tárgyalások és annak befejezéseig ezt a kérdést ne bolyassuk. A kormány óhaja, hogy arendet fenntarthassuk és erre vonatkozólag kérte további működésünket.

A végrehajtó bizottság a jelentést tudomásul vette és elnök és Hornyánszky Pál kiküldöttek utikülségeit kiutalja s a pénztárból kifizetni határozta.

Kotzó Jenő dr. jelenti, hogy Olasz Béla dr. kíséretében az Érmelléki több községeit bejárta. A legtöbb helyen a nép tanácsot már megalakították, de helytelenül. Ezekben a helyeken megfelelő eljárással helyes irányban intézkedett. Mindenütt megszervezte a nemzetőrséget. Kéri jelentését tudomásul venni.

Tudomásul vétetett

Százados

¹ Mihai Georgiță, Cristian Apati, Radu Milian. Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1919, Document extras din volum. Numărul și limba de redactare corespunde cu cel al documentului din volum.

Kotzó Jenő dr. indítványára a végrehajtó bizottság kimondja, hogy tanácskozásai zárt tanácskozások lévén azokról a sajtó részére a tudósításokat egyedül a sajtóbizottság adhat le. A sajtó bizottságba Zigre Miklós dr. és Kotzó Jenő dr. küldettek ki.

Lázár Aurél dr. elnök kéri a jegyzőkönyv hitelesítésére két tagot kiküldeni.

Ciorogariu Román és Rigó Lóránt dr. a jegyzőkönyv hitelesítésére kiküldettek.

Ezzel az ülés berekesztetett.

k.m.f.

Ladányi János
Jegyzőkönyvvezető

Dr. Lázár Aurél
elnök

Ciorogariu

Román Rigó Lóránt dr

jegyzőkönyv hitelesítők

3

SJANBH, fond *Consiliul Național Român Bihor*, inv. 1502, dos. 35, f. 1-3.

PROCES VERBAL

Înregistrat la Oradea, pe data de 11 noiembrie 1918, cu privire la ședința comitetului executiv al Consiliului Național Maghiar și al Consiliului Național Român.

Au fost prezenți: dr. Rigó Lóránd și Lázár Aurél, în calitate de președinți, Ciorogariu Román, Kovács Miklós, dr. Radu Jakab, dr. Pop Coriolan, dr. Kotzó Jenő, dr. Erdélyi Szevér și dr. Ladányi János, membrii ai comitetului, cel din urmă și în calitate de șef întocmire proces verbal: locotenent-colonel Birtha și căpitan de poliție Halász Sándor.

Președintele dr. Rigó Lóránd deschide ședința și solicită acelora care nu sunt membrii ai comisiei să părăsească sala, deoarece această ședință nu este una publică.

Președintele dr. Lázár Aurél dorește să elimine orice confuzie, în orice privință, cu privire la persoanele care sunt îndreptățite să participe la ședință și aduce în prim plan întrebarea referitoare posibilitatea de a ocupa un loc în cadrul ședinței comitetului adjuncții delegați ai Comisiei Naționale a orașului Oradea și a Comisiei Naționale a județului Bihor? Solicită luarea unei decizii în acest sens.

După ce mai mulți participanți au luat cuvântul, președintele dr. Lázár Aurél pronunță următoarea decizie:

Cei doi membrii delegați din Comisia Națională a orașului Oradea și Comisia Națională a județului Bihor, în unele cazuri membrii delegați ca reprezentanți înlocuitori, pot lua locul la ședințele comitetului executiv, precum pot participa la acestea.

După citirea proceselor verbale ale ședințelor anterioare, s-a dispus autentificarea.

Președintele dr. Rigó Lóránd expune raportul cu privire la mandatul său. În ceea ce privește funcționarea și competența consiliilor naționale, nu a primi un răspuns ferm din partea guvernului. În ceea ce privește întrebarea sa legată de consilierea soldatului român i s-a răspuns că din partea guvernului procesele sunt în acest moment în curs de desfășurare și până la finalizarea acestora să nu se insiste pe această chestiune. Dorința guvernului este de a menține ordinea și în acest sens ne-a solicitat cooperarea în continuare.

Comitetul executiv a luat la cunoștință raportul, și va emite cheltuielile de deplasare ale președintelui și ale delegatului Hornyánszky Pál, suma fiind achitată din casierie, prin decizie.

Dr. Kotzó Jenő raportează că a făcut câteva drumuri în majoritatea comunelor regiunii Érmellék în compania dr. Olasz Béla. În cele mai multe locuri, consiliul popular a fost deja înființat, însă nu în mod adecvat. În aceste locații a făcut demersurile necesare în direcția corectă, prin proceduri adecvate. A organizat peste tot garda națională, solicitând acum luarea la cunoștință a raportului său.

Luat la cunoștință.

Căpitanul Halász Sándor și-a înaintat raportul pentru funcționarea din perioada cuprinsă între 4 și 9 noiembrie, după cum urmează: organizarea gărzii naționale a avut loc și este raportată conform situației anexate în 139 comune cu un efectiv de 7500 persoane. Printre aceștia s-au distribuit 1978 de arme și 49450 bucăți muniție.

Comandamentul a recrutat și a echipat sub denumirea de "Detașamentul aviatic" 146 de persoane (12 ofițeri și 134 inși).

S-au prezentat cu plângeri 287 persoane și au obținut ajutoare 205 persoane. A avut loc o intervenție armată la Tinca, Batăr, Girișu Negru, Bratca, Beiuș, Vașcău, Vășad, Sălacea. Tulburările au luat sfârșit la: raioanele din Valea lui Mihai, Marghita, Săcuieni, Ceica și Beiuș, în care au avut loc tulburări și jafuri de mare amploare pe data de 4 și 5, însă ordinea s-a restabilit aproape în totalitate. Siguranța raionului Aleșd este asigurată la Tileagd de brigada de alertă formată

din 100 persoane, stabilită și plătită de către societatea pe acțiuni Industria de Ulei din Bihor-Sălaj, armată de către comandament și obligată să restaureze și să mențină ordinea și securitatea publică în raionul Aleșd.

În 23 dintre cazuri s-a reușit recuperarea bunurilor mobile luate de către jefuitori și predarea acestora proprietarilor legali.

În raionul Aleșd, la Remeți avem un detașament jurat format din 15 persoane. Acest detașament este plătit și echipat/aprovizionat în mod obligatoriu de către întreprinderea de ferăstraie mecanice din Remeți.

Numeroase întreprinderi industriale au recrutat soldați pentru apărarea propriilor sedii industriale, la fel au procedat și niște persoane în funcții înalte. Trebuie să se emită un apel general pentru ca cei ce fac recrutări să înregistreze grupurile aflate în serviciul lor, ca acestea să fie trecute în registru.

Solicită luarea la cunoștință a raportului său și acordarea de dispensă.

Președintele dr. Lázár Aurél, în urma discursului susținut și-a exprimat mulțumirile în numele Consiliului Național Român și pentru cooperarea căpitanului Halász, care nu a oferit motiv de conflict, deci a pronunțat următoarea decizie:

Comitetul executiv ia la cunoștință raportul căpitanului Halász Sándor, își exprimă recunoștința pentru cooperările de până acum și îi oferă dispensă.

Președintele dr. Lázár Aurél raportează că a sosit o reclamație/plângere de la Cheresig, cum că au apărut niște husari conduși de un ofițer, care s-au comportat într-o manieră brutală cu învățătorul Papp György, l-au arestat și au silit comuna la compensarea daunelor cauzate. Iar la Sânicolau Român, unde era deja ordine, au trimis un detașament cu tancuri cu care nu fac decât să agite starea de spirit. Primpretorul din Cefa i s-a adus la cunoștință un decret, prin care s-a interzis organizarea gărzii naționale în alte comune ale raionului. În această privință a solicitat efectuarea demersurilor și îl solicită pe locotenentul-colonel Birtha să oprească intervențiile ilegale din partea autorităților militare. Deoarece nu au la dispoziție bani, solicită gărzii naționale să se adreseze guvernului prin trimiterea de telegramă. Solicită decizia în această chestiune.

Comitetul executiv a decis să se adreseze Ministerului Forțelor Armate prin telegramă, pentru a solicita trimiterea imediată a sumei de 5 milioane Coroane în vederea remunerării salariului ofițerilor și trupelor de soldați, în interesul menținerii în continuare a ordinii și pentru a preveni nemulțumirea previzibilă și de mare grad ce ar putea avea loc în acest sens.

Dr. Rigó Lóránd expune un raport cu privire la faptul că cea de-a 20-a divizie de apărare națională este în drum spre casă, și conform notificărilor primite, deși totul pare în ordine, ar trebui să ne facem griji de faptul că ordinea se va destrăma la Budapesta și este indicat să fie dezarmați înainte de sosirea lor aici.

Locotenentul-colonel Birtha a făcut un raport liniștitor în acest sens.

Luat la cunoștință.

Președintele dr. Lázár Aurél solicită ca sumele încasate până acum în casierie în scop de apărare națională, să fie transferate pe jumătate de către comisie Consiliului Național Român și somează casierul principal pentru a efectua această plată.

În ceea ce privește propunerea Dr. Kotzó Jenő cu privire la chestiunile financiare, comitetul executiv pronunță în mod decisiv că toate acele donații care au fost achitate de către cointeresatii județeni Consiliului Național al orașului Oradea, sunt considerate plăți în beneficiul către Consiliului Național al comitatului și sunt considerate proprietatea Consiliului comitatului. Dr. Kotzó Jenő și dr. Nagy Mihály au fost delegați pentru a vizita orașul în acest scop și să constate care sunt sumele ce pot fi solicitate pentru Consiliul Național al comitatului. Toate sumele de bani în numerar aflate în casierie se vor transmite pe jumătate Consiliului Național Român și se vor achita prin ordin de către casier.

Cu privire la raportul următor al Dr. Kotzó Jenő, comitetul executiv pronunță că în ceea ce privește mărfurile confiscate de Consiliul Național și de către comandamentul militar feroviar la Bergungstellen (Stațiile montane n.n.) și în gară, se consideră proprietate comună în raport cu numărul de locuitori ai orașului și ai comitatului, se raportează ca bunuri confiscate către comitat, iar pe viitor orice articol de necesitate publică confiscat se va împărți în baza unui principiu similar. Însă în caz de necesitate de urgență, nu exclude posibilitatea să solicite împrumut din aceste bunuri și să se aprobe în funcție de caz. În vederea acționării în acest caz, comitetul executiv i-a delegat pe căpitanul Halász Sándor, președintele dr. Rigó Lóránd, dr. Kotzó Jenő și dr. Erdélyi Szevér și totodată a rugat comandamentul gărzii naționale să trimită gărzii la gară și să le solicite confiscarea bunurilor transportate pe trenurile-pradă și să le transporte pentru a fi puse la dispoziția noastră.

La propunereadr. Kotzó Jenő, comitetul executiv pronunță că în ceea ce privește aceste consilii, fiind unele închise, nu se pot divulga detalii de conținut către presă decât de către comitetul de presă. În comitetul de presă au fost delegați dr. Zigre Miklós și dr. Kotzó Jenő.

Președintele dr. Lázár Aurél solicită desemnarea a doi membrii în vederea autentificării procesului verbal.

Ciorogariu Román și dr. Rigó Lóránd au fost mandatați pentru autentificarea procesului verbal.

Astfel ședința se declară închisă.

K.M.F.

Secretar proces verbal

Președinte

Roman Ciorogariu Rigó Lóránd

Autentificatori proces verbal

16

Nr. 147/1918 prez.

Preaonorate Domnule!

În urma schimbărilor abvenite în sistemul de guvernare, Sinodul episcopesc al Bisericii noastre ortodoxe române din Ungaria și Transilvania întrunit în ședința dela 10 l.c. vechiu, a luat măsurile necesare de înlocuire a rugăciunilor și pomenirilor introduse în ritualul bisericii noastre pentru Domnitorul țării cu alte rugăciuni și pomeniri corespunzătoare stărilor de acum, și aceste dispoziții le-a cuprins în tipăritura de sub ½ din care trimitem P.Or. Domn-Tale recerutul număr de exemplare spre distribuire spre calea sa la toate parohiile subordonate spre orientarea și acomodarea preoției parohiale.

Arad, la 11/24 nov. 1918

Ioan I. Papp,
episcop

Petru E. Papp protopop
Beiuș

31

Költségunkre román nyelven plakáton és apró röpczedulákon azonnal kinyomndo és a legnagyobb apparátussal közsegekben házrol házra terjesztendő a következő szöveg: Román testvérek ! A dolgozó nép felszabadult elkugetle a magyar király, és megteremtette a népköztársaságot, a socialista és radikális népkormány a földet ad a román népnek, de a román nagyurak és ügyvédek akarják hogy ti földet (nem n. n) kapjatok, ök a részeges Ferdinánd királyt és a népnyúzó bojárokat akarják réatok huzni, hogy heujelve elpredáják a ti munkátok eredmenjet. Nekünk nem kell király s járadézó katanatisztek s nép nyúzó ügyvédek s bojárok. Nekünk föld kell és szabadság. Eljen a socialista nép köztársaság amely földet ad a román népnek. Testvéri üdvözléttel a földmivesek és munkások tanácsa.

Kellő kiemelésekkel jó fordulásban keszitendő. Nyomdai költséget szétosztás hivatalos igazolás ok után árszabaly szerint fizetjük. Jelentést kerünk.

Országpropaganda bizolság

SJANBH, fond *Consiliul național român Bihor*, inv. 1503, dos. 72, f. 1-2

30.XI. 2018

Pe cheltuiala noastră, în limba română, trebuie imprimate imediat manifeste mărunte și afișe informative și împărțite cu cel mai mare aparat de propagandă în comune, de la casă la casă, cu următorul text:

Frați români! Poporul muncitor s-a eliberat, l-a alungat pe regele maghiar și a înfăptuit republica populară, guvernul popular radical și socialist va da poporului român pământ, dar mai marii domni și avocați români (nu n.n.) vor ca voi să primiți pământ, ei vor să cheme pe voi pe regele bețiv Ferdinand și pe boierii care vă jupuiesc, și să irosească în schimb rezultatul muncii voastre. Nouă nu ne trebuie rege, nici ofițeri de armată țâfnoși, nici boieri și avocați care jupuiesc poporul.

Nouă ne trebuie pământ și libertate. Trăiască republica populară socialistă, care va da pământ poporului român. Cu salut frățesc – Consiliul țăranilor și muncitorilor.

Se va redacta într-o traducere bună cu sublinierile necesare. Cheltuiala pentru tipărire o vom plăti, după validările oficiale cu distribuirea, potrivit tarifului stabilit. Cerem dare de seamă.

Comitetul național de propagandă.

Verso: Comanda gardei naționale române-Oradea Mare

Nr. esib -196/1918 –pres la 5.XII.1918 Cu ____adnexe

Loc. Popoviciu

Se transpune către CNR loco.
Pentru a dispune în merit
Oradea-Mare la 5. XII.1918

Gelu Egry

Consiliul Naț. Rom. Oradea-Mare și Bihor

Prezintat la 6 dec. 1918

Nr. 173/c pres 1918 cu ____ adnexe

33

6

Másolat Jegyzőkönyv. Felvétel 1918, december 1-én a román nemzeti tanács termében a vármegyházán volt román zászlóeltűnése tárgyában.

Dián István vármegyei házfelügyelő előadja a következőket: November 30-án este 6 óratájban a kiegyermekem több fiu társaságában a Széchenyi téri kapuban tartózkodott, egy koppanásra figyelmesek lettek, körülnezték a megtalálták a román zászló fejdíszét. Kisfiam beszaladt hozzám és felmutatja ezen díszet, bennem gyanút kellett az eset, rögtön kimentem széjjel nézni és láttam, hogy a román zászló eltűnt. Erre felmentem és megnéztem a padlásfeljárdatot, melynek kulcsanálam volt s azt zárva találtam. Erre eljöttem a főispáni lakásból vezető padlásfeljárdót megnézni s a magyar nemzeti tanácsnál lévő asszonytól kértem először is felvilágosítást, hogy mit tud a zászló bevételeéről. Ő megdöbbenve jelentette ki, hogy nem vették be a zászlót. Erre jelentettem a magyar nemzeti tanácsnak az esetet. Lejövet a lakásom előtt a folyósón talákoztam két ismeretlen katonatisztell és Géczi, joghallgató urral, a kik a főorvos urtól vezető lejárdón jöttek lefelé. Én ismét felmentem, megnéztem a padlásfeljárdót, a melyet akkor nyitva találtam. Más urakat nem láttam. Minek hiteleül jegyzőkönyvet aláírtam. Dián István sk. A jegyzőkönyv lezárattott és aláíratott. Mursán loc.

A másolat hiteleül

Titkár

Ștampila Consiliului național român din Oradea-Mare

Copie. Proces verbal. Înregistrat pe data de 1 decembrie 1918 în sala de conferință a consiliului național român, în casa comitatului, având ca obiect dispariția steagului român. -//-

Administratorul comitatului, Dián István, prezintă următoarele: pe data de 30 noiembrie, seara, în jurul orei 6, copilul meu mai mic s-a aflat în compania mai multor băieți în poarta din piața Széchenyi, când au auzit o bubuitură, s-au uitat împrejur și au găsit emblema steagului român. Băiețelul meu a fugit la mine și mi-a arătat această emblemă, iar eu am devenit suspicios privind acest caz, am ieșit imediat să mă uit împrejur și am observat că steagul român a dispărut. Apoi am mers și am verificat intrarea spre pod, a cărei cheie era la mine, însă am găsit-o închisă. Apoi am mers să verific intrarea spre podul locuinței prefectului și am cerut lămuriri unei femei de la consiliul național maghiar, dacă știe ceva cu privire la îndepărtarea steagului. Ea a declarat stupefiată că nu au dat jos steagul. După aceea am raportat cazul consiliului național maghiar. Coborând, pe holul din fața locuinței mele m-am întâlnit cu doi ofițeri de armată necunoscuți și cu domnul Géczi, student la drept, care coborau pe scara ce vine dinspre domnul doctor. Am urcat din nou, am verificat intrarea spre pod, pe care de data aceasta am găsit-o deschisă. Nu am văzut alți domni pe acolo. Pentru autenticitatea celor relatate, am semnat procesul verbal. Dián István – semnat de mână. Procesul verbal a fost închis și semnat. Loc. Mursán.

Pentru autenticitatea copiei,

Ștampilă rotundă: Consiliul Național Român din Oradea-Mare

Sfurlea

Secretar

SJANBH, fond Consiliul național român Bihor, inv. 1503, dos. 47, f. 1

34

Ügyész Ur!

A kormánybiztos ur tudtával és beleegyezésével a Vármegye házára 1918, év november hó 30-án d.e kitűzött román nemzeti lobogót 1918, év november hó 30-án d.e 8 óra tájban eddig ismeretlen tettesék ellopták. Ezen kívül a Román Nemzeti tanács és a Román nemzeti Gárdának a Vármegyeház főbejáratának kapujára kifüggesztett czimfelitatatt napokkal ezelőtt ellopták és a napokint felujjitott, illetve ujából kifüggesztett czimfeliratok naponként szintén el tűntek.

Kerjük és ügyban az eljárást megindítani.

Egyben tekintettel arra, hogy a román lobogónak a Vármegye házárol történt ellopása, illetve erőszakos eltávolítása a jelenlegi politikai viszonyok között a dolog természeténél fogva rendkívül nagyfokban alkalmas azon békés megegyezés megbolygatására, mely békés megrgyezésnek az ápolása a Biharmegyei Román Nemzeti tanácsnak a jelenlegi súlyos átmeneti viszonyok között egyik fő faladata. A Biharmegyei Román Nemzeti Tanács annak előrebocsajtása és hangsúlyozása melyet, hogy a vizagálatot foganatosító hatósági közegek jóhiszeműségét távolról sem áll szándékában kétségbe vonni, mégis a kedélyek és román közvélemény megnyűgtatása czéljából kéri az ügyész ur intézkedését aziránt, hogy a foganatosítandó vizagálati cselekméneknél a biharmegyei Román nemzeti tanács egyik megbizottja is mindvégül jelen lehessen.

Tájékozásul közlöm, hogy az eljárás megindítása iránt egyidejűleg az vármegyei alispáni hivatalt, valamint a Kormánybiztos urat is megkerestük.

Nagyvárad 1918, december 2.

Domnului Procuror!

Steagul național român expus pe data de 30 noiembrie 1918 pe clădirea comitatului, cu informarea și aprobarea domului Comisar al guvernului, a fost furat pe data de 30 noiembrie 1918, în jurul orei 8 după amiaza, deocamdată de către făptași necunoscuți. În afara acestuia, au fost furate și inscripțiile afixate pe poarta principală a clădirii Prefecturii comitatului de către Consiliul Național Român și Garda Națională Română, iar inscripțiile reînnoite și afixate din nou, au fost furate în mod repetat.

Rugăm demararea procedurilor necesare în acest caz.

În același timp, având în vedere că furtul steagului român de pe clădirea Prefecturii comitatului, precum înlăturările agresive, în condițiile politice actuale și având în vedere natura faptelor, sunt stimulente extrem de puternice pentru perturbarea ordinii, în timp ce menținerea unor acorduri pașnice este una dintre sarcinile principale ale Consiliului Național Român în stările tranzitorii din aceste momente. Alături de solicitarea și accentuarea din partea Consiliului Național Român al județului Bihor în legătură cu autoritatea de procedură și de analiză, a cărei bună-credință nu dorește să o pună sub semnul întrebării, totuși, pentru calmarea stărilor de spirit și a opiniei publice românești, solicită demararea procedurilor de către domnul procuror și solicită ca în cadrul acțiunilor de analiză să fie prezent și un delegat al Consiliului Național Român al județului Bihor.

Doresc să vă informez că am notificat și biroul de subprefectură al comitatului, precum domnul comisar al guvernului cu privire la demararea procedurilor.

Oradea, 2 decembrie 1918.

Semnat indescifrabil

Ștampilă: Consiliul Național Român din Oradea-Mare și Bihor

SJANBH, fond *Consiliul național român Bihor*, inv. 1503, dos. 52, f.2.

~ va urma ~